

• KİTAP TANITIMI - II

Yrd. Doç. Dr. Şeref GÖKÜŞ*

Ali b. Hüseyin el-Amâsî ve Tarîku'l-Edebî

Prof. Dr. Mehmet ŞEKER

Diyaret İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2002, 455 s.

§§§

Allah'ın Hz. Muhammed'e bahsettiği en önemli mucize Kur'an-ı Kerim'dir. İlk emri "Yaratan Rabbi'nin adıyla oku! O, insanı "alak"dan yarattı. Oku! Senin Rabbin en cömert olandır. O, kalemlle yazmayı öğretendir, insana bilmediğini öğretendir."¹ şeklinde olan Kur'an-ı Kerim, bu yönüyle, hem peygambere hem de diğer bütün insanlara çok önemli bir mesaj vermektedir. Nitekim yaratıcının bu mesajını alan Hz. Muhammed, Mekke'de Erkam b. Ebî'l-Erkam'ın evinde gizlice irşad görevine başlamış,² daha sonra, Medine'de inşa ettirdiği Mescid'i Nebevi'nin "Suffe" adı verilen bir bölümünde insanları eğitmeye devam etmiştir.³

Hz. Muhammed'in Mekke ve Medine'de başlattığı bu din eğitim ve öğretimi faaliyeti a-İnsan nüfusunun çoğalması, b-İslam'ın hızla yayılması, c-Zamana ve şartlara göre toplumun ihtiyaç ve isteklerinin değişmesi gibi nedenlerden dolayı genişleyerek küttab, camiler, saraylar, kitapçı dükkanları, bilginlerin evleri, edebi salonlar, bâdiye (çöl), medreseler, mektepler ve okullar⁴ gibi farklı adlar altında kurumsallaşarak günümüze kadar gelmiştir. Tabi adı geçen bu kurumlarda yapılan eğitim-öğretim faaliyeti fiili gelişimine devam

* Akdeniz Üni. İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi Anabilim Dalı, e-posta: serefgokus@akdeniz.edu.tr

¹ Alâk (96), 1-5.

² Bu süreçle ilgili geniş bilgi için bkz. Muhammed Emin Yıldırım, *Nebevi Eğitim Modeli Darü'l Erkam-Vahyin İniş Sürecinde Şahsiyet Eğitimi*-, Siyer Yayınları, 6. Baskı, İstanbul, 2013.

³ Geniş bilgi için bkz. Mustafa Baktır, *İslam'da İlk Eğitim Müessesesi Ashab-ı Suffa*, Timaş Yayınları, İstanbul, 1990.

⁴ Geniş bilgi için bkz. Ahmed Çelebi, *İslam'da Eğitim-Öğretim Tarihi*, Damla Yayınevi, Çev: Ali Yardım, İstanbul, 1998, ss. 23-34; Ziya Kazıcı, *Ana Hatlarıyla İslam Eğitim Tarihi*, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 2012, ss. 17-19; Hüseyin Yılmaz, *Camilerin Eğitim Fonksiyonu*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2013; Zeki Salih Zengin, *Medreseden Darülfünuna Türkiye'de Yüksek Din Öğretimi*, Çamlıca Yayınları, İstanbul, 2011.

ederken, buna mukabil, konuyla alakalı ilk pedagojik eserler de ortaya çıkmaya başlamıştır. Kendi dönemi içerisinde değerlendirildiğinde İslam'ın eğitim-öğretim tarihine ait ilk eserler olma özelliğini taşıyan bu çalışmalar, eğitim-öğretim dışında, yaşanan zamana ait dini, siyasi ve sosyal konular hakkında bilgiler vermesi bakımından da ayrı bir öneme sahiptirler.

Bu süreçte yazılan; Câhız (776-869)'ın "*Risâletü'l-Muallimîn*";⁵ İbn Sahnûn (777-854)'un "*Âdâbu'l-Muallimîn*";⁶ Kabisî (403/1014)'nin "*er-Risâletü'l-Mufasssale li Ahvâlil-Müteallimîn ve Ahkâmî'l-Muallimîn ve'l-Müteallimîn*";⁷ Zernûcî (593/1196)'nin "*Ta'limü'l-Muteallim*";⁸ Gazâlî (1058-1111)'nin "*Eyyühel Veled*";⁹ İbn Cemâ'a (1241-1333)'nin "*Tezkiretu's-Sâmi*" ve'l-Mütakkelim fî Edebi'l-Âlim ve'l-Müteallim";¹⁰ Taşköprüzâde (1552-1621)'nin "*Risâle fî İlmî'l-Edeb*" adlı yapıtları İslam eğitim-öğretim tarihine ait bilinen en önemli eserlerin başında gelmektedir.

Bu örnekler dışında ele alıp incelenmesi gereken bir diğer önemli çalışma da Ali b. Hüseyin el-Amâsî'nin (875/1470) "*Tarîku'l-Edeb*" adlı eseridir. Prof. Dr. Mehmet ŞEKER tarafından yayına hazırlanan ve bu yazının başlığında adı verilen bu kitap, hem özellikle Osmanlı İmparatorluğu dönemindeki milletler, halkın gündelik yaşayışı, toplum içerisindeki davranış kuralları, eğitim-öğretimin en önemli saç ayaklarından olan aile, öğrenci, okul ve öğretmen gibi temel etkenlere ait bilgiler içeren "*Tarîku'l-Edeb*"'in geniş bir değerlendirmesine hem de el-Amâsî'nin eserinin orijinal metni ile bu metnin birebir Türkçe çevirisine yer vermektedir.

Yazara göre sadece bugünden geçmişe ya da geçmişten bugüne bakarak içinde yaşadığımız toplumu anlamak mümkün değildir. Daha önce yaşanan olay ve olgular, içinde bulunduğu zaman ve o zamanın gerektirdiği şartlara göre değerlendirildiğinde daha

⁵ Bu eser hakkında geniş bilgi için bkz. Muammer İpek, *El-Câhız'ın (Risâletü'l Muallimîn) Adlı Eseri Üzerine Bir İnceleme*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1993).

⁶ Bu eser hakkında geniş bilgi için bkz. M. Faruk Bayraktar, *Eğitim ve Öğretimin Esasları (Âdâbu'l-Muallimîn)*, M. Ü. İlahiyat Vakfı Yayınları, İstanbul, 2009.

⁷ Bu eser hakkında geniş bilgi için bkz. Süleyman Uludağ, *İslâm'da Öğretmen ve Öğrenci Münasebetlerine Dair Geniş Risale*, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul. Uludağ'ın bu çalışmasında Kabisî'nin risalesinin tamamının Türkçe çevirisi mevcuttur.

⁸ Bu eser hakkında geniş bilgi için bkz. Yunus Vehbi Yavuz, *Tâ'lim'ül Müteâllim-İslâm'da Eğitim-Öğretim Metodu, Metin, Tercüme, Şerh-*, İstanbul, 2003.

⁹ Bu eser hakkında geniş bilgi için bkz. Hüseyin Hilmi Işık, *Huccet-ül-İslâm-Eyyühel Veled Tercümesi*, İhlas Vakfı Yayınları, İstanbul, 1979.

¹⁰ Bu eser hakkında geniş bilgi için bkz. M. Faruk Bayraktar, *İbn Cemâa'dan Öğretmen ve Öğrencilere Öğütler*, M. Ü. İlahiyat Vakfı Yayınları, İstanbul, 1997.

doğru sonuçlara ulaşmak mümkündür. Aslına bakılırsa bu sadece geçmiş için değil; yaşadığımız mevcut dönem için de geçerli bir yaklaşımdır. Çünkü, özellikle bu eserde olduğu gibi, onbeşinci yüzyılda yazılan bir esere bugünün penceresinden baktığımızda bazı görüşlerin bize doğru gelmemesi çok normaldir. Ancak dönemin siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel hayatı düşünüldüğünde "*Tarîku'l-Edeb*" gibi eserlerin ortaya konması ve sonucunda karşılaşılabilecek olumlu ya da olumsuz eleştirilere göğüs gerilmesi çok kolay bir iş değildir. Yazar, konuyla ilgili bu genel çerçeveyi çizdikten sonra, Ali b. Hüseyin el-Amâsi'nin eseriyile ilgili yaptığı bu çalışmada a-Metinde yer alan ayet ve hadisler b-Farsça ve Arapça ibareler c-XV. yüzyılda kullanılan ancak günümüzde kullanılmayan Türkçe kelime ve deyimlerin doğru bir şekilde anlaşılması noktasında okuyucuları rahatlatarak uygulamalarından söz etmektedir. (Önsöz)

Yazarın bu eseri iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümü, ayrı bir bölüm olarak ele alınmamış; sadece birinci bölümün içerisinde isim olarak belirtilmiş ve bazı kısa açıklamalarda bulunulmuştur. Bu açıklamalarında yazar, Türk-İslam medeniyetinin oluşturduğu kültürel hayatın tanınması için kütüphane raflarındaki kitapların oralardan alınarak okuyucuların istifadesine sunulmasını istemektedir. Özellikle kültür denilen din, dil, örf, adet, gelenek ve göreneklerin bilinmesine yarayacak çalışmaların yapılması çok elzemdir. En gencinden en yaşlısına kadar Türk toplumu içerisinde yaşayan bireylerin geçmişten ders çıkarıp geleceğe daha güvenle bakabilmeleri için kendilerine ait milli, insani, ahlaki değerlerin erdemlerini yakından tanımaları gerekmektedir. Bu değerleri insanlara kazandıracak olan eserler ise daha çok Anadolu insanının sıcak bağrından çıkmış; bizatihi toplumun içinde harmanlanmış ve toplum tarafından kabul görmüş maddi ve manevi mezziyetleri bünyesinde ihtiva eden eserlerdir. Nitekim yazara göre son dönemde özellikle "*umumi tarih eserleri yanında, tabakât kitapları, seyahatnâmeler ve edebi değer taşıyan diğer eserlerle, hukuka dair bütün eserler, âdâb ve ahlak konularını ele alan risâle ve kitapların da*" ele alınıp neşredilmeye başlanması kendisi için çok sevindirici bir olay olarak kabul edilmektedir. (s. 13-15)

Birinci bölümü beş ana başlık altında ele alıp inceleyen yazar, bu başlıkların ilkinde "*Tarîku'l-Edeb*"ın yazarı Ali b. Hüseyin el-Amâsi'nin hayatı üzerinde durmaktadır. Nerede ve ne zaman doğduğu net olarak bilinmese de ismindeki "el-Amâsi"den dolayı Amasyalı olduğu anlaşılan Ali b. Hüseyin h.875/m.1470 tarihinde vefat etmiştir. Eserini h.857/m.1453 yılında yazdığı göz önüne alınırsa bu zatın II. Murat ile Fatih Sultan Mehmet dönemleri arasında yaşadığı anlaşılmaktadır. Eserinde kullandığı ayet ve hadisler ile Arapça ve Farsça ibarelere bakıldığında müellifin medrese eğitimi gördüğünün anlaşıldığını belirten yazar, bunun yanında, Ali b. Hüseyin'in dönemindeki ileri gelen kişilerin çocukla-

rına eğitim veren ve bu amaçla bu eseri telif eden tanınmış bir öğretmen olduğunu da söylemektedir. (s.15-20)

Yazar ikinci başlıkta “*Tarîku'l-Edeb*”ın adından, yazıldığı tarihten ve eserin nüshalarından bahsetmektedir. Aslında yazar, eserin adıyla ilgili bilgi verirken çok önemli bir duruma da dikkat çekmektedir. Ali b. Hüseyin’in “*Tarîku'l-Edeb*” adlı eseri Katip Çelebi’nin “*Keşfu’z-Zünûn*”un adlı kitabında “*Tâcü'l-Edeb*” olarak zikredilmektedir. Nitekim bu durum neticesinde bu konuyla ilgili çalışma yapan araştırmacılar ile eserin bulunduğu bazı kütüphanelerde bu kitaptan bahsedilirken “*Tarîku'l-Edeb*” yerine “*Tâcü'l-Edeb*” ismi kullanılmaktadır. Ancak yazarın kitabının sağ kısmının birinci sayfasında verilen orijinal metinde eserin isminin açık bir şekilde “*Tarîku'l-Edeb*” olduğu görülmektedir. Yazara göre Ali b. Hüseyin’in kendi ifadelerine bakıldığında bu eseri İstanbul’un fethi esnasında yazmaya başladığı ve yaklaşık bir sene gibi bir zaman zarfında bitirdiği anlaşılmaktadır. Bunun yanında bu eserin İstanbul’daki Süleymaniye, İstanbul Üniversitesi ve Nuruosmaniye kütüphanelerinde farklı nüshaları da mevcuttur. (s. 20-24)

Üçüncü başlıkta eserin muhteviyatı ve kaynakları üzerinde durulmaktadır. Yazar, eserin muhteviyatına geçmeden önce eserin neden yazıldığı ve nasıl bir metod takip edildiği hakkında bilgi vermektedir. Eserin yazılış sebebine bakıldığında iki temel husus göze çarpmaktadır. Bunlardan birincisi Ali b. Hüseyin’in edeb ve terbiye konusunda belli bir bilgi birikimine sahip olduğu; ikincisi ise mevcut bilgilerini etrafındaki insanlara nasıl aktaracağı konusundaki yeterliliği hakkındadır. Hatta müellif bu konudaki hünerlerini anlatmak için eserde bir hikaye ile bunu örneklemiştir. Yazara göre müellif kitabı yazarken başlıklar halinde bölümlere ayırmıştır. Ayırdığı bu bölümlerin başlıklarını önce Arapça, daha sonra Türkçe olarak vermiş ve anlatmak istediği konuyu aktarırken ulaşabildiği her türlü materyalden de faydalanmıştır. Bunun yanında eserin tamamının Türkçe olduğunu söylemek de mümkün değildir. Çünkü anlatım esnasında dil zenginliği oluşsun diye Arapça ve Farsça şiirlere ve terkiplere, Kur’an’dan ayetlere ve hadislere sık sık müracat edilmiştir. Ayrıca müellif, başlıkları ele alırken genellikle önce kendi görüşünü söyleyip; ardından mesajının daha kuvvetli olması için diğer etkenleri de devreye sokmuştur.

Yazara göre bu eser, “*bir mukaddime ve kısa bir hâtime ile yirmi yedi bölümden*” müteşekkildir. Bölümlerin geneline bakıldığında ise bu kitabın daha çok edeb, ahlak ve terbiyeden bahsettiğini söylemek mümkündür. Çünkü eserde bir bireyin a-İbadet ve ibadetle ilgili kavramlar: Abdest, ezan, namaz, oruç, zekat, farz, sünnet, müstehab, nafîle ve tatavvu’ vb. b-İlim: Okula gitmek, öğretmene saygılı olmak, selam vermek, güzel konuşmak vb. c-Adab-ı muaşerat: yemek yemek, su içmek, oturmak, kalkmak gibi güzel davranışlar hakkında ne yapması gerektiğiyle ilgili tafsilatlı bilgilere yer verilmiştir. Ancak Ali b.

Hüseyin'e göre her Müslüman ilim, edeb ve güzel ahlak sahibi olmalıdır. Bu bir gereklilik değil; bir zorunluluktur. Çünkü İslam eğitim-öğretiminin kaynağı ilahidir. "Zira, mü'minler, edebi ve güzel ahlakı Hz. Peygamberden, o da Cebrâil aracılığı ile Allah'tan öğrenmiştir." Yine esere göre bir insanın sadece ibadet etmesi yeterli bir davranış değildir. İbadet yanında Kur'an'da en çok vurgulanan hususlardan biri olan düşünmek, sormak ve sorgulamak gibi her insanın yaratılış gayesine uygun bir davranış sergilemesi de gerekmektedir. (s. 24-34)

Toplum hayatı isimli dördüncü başlıkta aile yaşamı, zamanın nasıl değerlendirilmesi gerektiği, insanların uyması gereken görgü kuralları ve Türkler ile diğer milletlerin ilişkilerinden bahsedilmektedir. Yazara göre bu eserin yazıldığı döneme ait Türkçe kaynakların sayısı çok fazla değildir. Dolayısıyla bu kitaptan Osmanlı İmparatorluğu'nun en şaşalı olduğu dönemdeki sosyal hayata ait bilgilerin öğrenilmesi çok önemli bir kazanımdır. Çünkü insanlar hangi görevde ya da hangi seviyede olursa olsunlar onların ilişkilerini belirleyen en temel etken birbirlerine karşı olan davranışlarıdır. Daha doğrusu davranışlarındaki tutumları, hal ve hareketleridir. İnsanların bu husustaki özelliklerinin kazanıldığı ilk yer ise aile ocağıdır. Ali. b. Hüseyin'in eserinde aileden bahsederken üç temel konu üzerinde durduğu görülmektedir: Birincisi anne ve babaların çocuklar üzerindeki hakları; ikincisi çocukların anne ve babaları üzerindeki hakları; üçüncüsü ise anne ve babaların çocuk eğitiminde uyması gereken kurallar hakkındadır. Yazara göre burada en dikkat çeken durum, anne ve babaların çocuklarını eğitirken öğretmenlerin ve müebbilerin gözetimi dışındaki diğer zamanlarda onların eğitim-öğretimi ile çok ciddi bir şekilde ilgilenmeleri gerektiği hususundadır. Bu çok doğru bir yaklaşımdır; çünkü öğrencilerin okul dışında artı kalan zamanlarının büyük bir çoğunluğunun anne ve baba ile geçtiği düşünüldüğünde müellifin bu hususa neden bu kadar önem verdiği net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bunun yanında çocuklara iyi bir örnek teşkil etmek için sözlerden ziyade davranışlara dikkat edilmelidir. Çünkü söylediğini yapmayan daha doğrusu sözü ile eylemi arasında paralellik olmayan herhangi bir anne-babanın çocuklarına vereceği fazla bir katkı yoktur.

Ali. b. Hüseyin'in aile ile ilgili görüşlerini bu şekilde verdikten sonra yazar, müellifin adab-ı muaşerata ait hem yaşadığı dönem hem de günümüz için örnek teşkil edecek "kendin için istediğini başkası için de isteme" denilen düstura ait örneklerinden de bahsetmektedir. Çünkü insanlar maddi ve manevi dünyalarına ait özellikleri geliştirmek için içinde yaşadıkları toplumun temel kurallarına riayet etmek zorundadır. Toplumu tek tek bireyler meydana getirdiğine göre evde anne ve babalar, okulda idareci ve öğretmenler, sokakta kadın ve erkekler birbirlerine empati ile yaklaşmalı ve var olan mevcut sorunların izale edilmesi için gayret etmelidir. Yazara göre müellifin yaşadığı dönem dini, siyasi, sosyal ve

kültürel olayların geliştiği ve çeşitlendiği bir zaman dilimidir. Dolayısıyla bu zaman diliminde Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşayan Müslüman ahalinin ayakta kalmasını sağlayacak yegane etmenler maddi ve manevi ahlak kurallarıdır. Bu nedenle yemek yemekten su içmeye, sokakta yürümekten koşmaya, selam vermekten konuşmaya, namaz kılmaktan oruç tutmaya, nasihat vermekten almaya, söz söylemekten susmaya vb. kadar hayatın her anını ve her yönünü ilgilendiren bu kurallar toplumda yaşayan herkese doğru bir şekilde anlatılmalı ve örnek olunmalıdır. (s. 34-42)

Beşinci başlıkta "*Tarîku'l-Edeb*"de eğitim konusu ele alınmaktadır. Müellifin eserindeki bu konuyu aile, okul, öğretmen, öğrenci ve eğitim-öğretim metodu olmak üzere beş alt başlıkta değerlendiren yazara göre, adı geçen eserin ilk üç bölümü aile bireylerinin birbirlerine karşı görevlerinden daha doğrusu aile içi iletişimden söz etmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken en önemli şey anne, baba ve çocuğun üçünün de ayrı ayrı bireyler olduğudur. Nasıl ki anne ve babanın çocuklar üzerinde bazı hakları, görevleri ve istekleri varsa; aynı şekilde çocukların da benzer hakları, görevleri ve istekleri vardır. Bu noktada anne ve babaların çocuklarına karşı ilk yapmaları gereken görevler: a-Çocukların seveceği bir isim koymak b-Erkek çocukları sünnet ettirmek c-Çocukları hem evde hem de okulda en güzel şekilde eğitmektir. Yazara göre anne ve babalar çocukların hem beden hem de ruhen sağlıklı ve tutarlı olmaları için onlara güzel söz söylemeyi, kötülükten uzak durmayı, büyüklerine karşı saygı-küçüklerine karşı sevgi duymayı, fakir ve kimsesizlere yardım etmeyi, temiz, nazik ve kibar olmayı, ibadet ve dua etmeyi doğru, tutarlı ve tedrici bir şekilde öğretmelidir.

"*Tarîku'l-Edeb*"ın yazıldığı onbeşinci yüzyılın mevcut Osmanlı eğitim sistemine bakıldığında iki ana kademedeki müteşekkil olduğu görülmektedir: Bunlar mekteb-i sıbyân ve medreselerdir. Yazara göre, Ali b. Hüseyin el-Amâsî'nin bu eğitim-öğretim kurumlarında önem verdiği etkenler öğretmen ve öğrencilerdir. Çünkü öğretmen ve öğrenciler birbirinden ayrılmaz iki bütünü birer parçası gibidirler. Birinin olması otomatik olarak diğersinin de var olması anlamına gelmektedir. Öğretmenler, aileler kadar hatta onlardan daha fazla öğrencilerle hemhal olan, sözleri ve davranışları ile her an onları uyaran bir özelliğe sahiptirler. Dolayısıyla öğretmenler bu bilinçten hareketle okula yeni başlayan öğrencilerin hem geldiği bu yeni mekana hem de diğer öğrencilere alışması için elinden gelen bütün yardımı yapmalıdır. Aynı şekilde öğretmenler öğrencileri sevmeli, onlar arasında ayırım yapmamalı, çocukların bazı hataları karşısında hemen sinirlenip dayağa başvurmamalı, her öğrencinin bireysel farklılıklarını iyi ayırt etmeli, kolaylaştırıp zorlaştırmamalı ve kendisini sevdirip nefret ettirmemelidir. Tabi buna karşılık öğrenciler de öğretmenlerine daima hürmet etmeli, gereksiz sorulardan ve saygısız davranışlardan kaçınmalı, sınıfa giriş ve çıkışlarda öğret-

menlerinden izin almalı, herhangi bir konuda derdi olduğu zaman öğretmenine soru sormaktan çekinmemeli ve dersine giren ya da girmeyen öğretmenleri arasında herhangi bir ayırım yapmamalıdır. Yazara göre el-Amâsî'nin eğitim-öğretim ile ilgili vurguladığı bu hususlara bakıldığında onun eğitimin hepsini bir bütün olarak ele almak istediği sonucuna ulaşılmaktadır. Çünkü el-Amâsî bir bireyin gerek kendi yaşamı ve gerekse toplum içerisindeki yaşamını ilgilendiren bütün yönlerinin eğitilmesi gerektiğini düşünmektedir. (s. 42-54)

İkinci bölümde yazar, Ali b. Hüseyin el-Amâsî'nin "*Tarîku'l-Edeb*" adlı eserinin 152 sayfalık orijinal metni ile bu metnin çevirisine yer vermektedir. Orijinal metin incelendiğinde gayet düzgün ve okunaklı olduğu görülmektedir. Yukarıda da açıklandığı gibi bu metnin ilk sayfasındaki kısmın üstündeki başlığa bakıldığında eserin ismi "*Kitab-u Tarîku'l-Edeb...*" diye başlayıp devam etmektedir. (Kitabın sağından s.1-152)

Yazar, metnin birebir Türkçe çevirisi hakkında aşağıda belirtilen hususlara dikkat ettiğini söylemektedir: a-Bölüm başlıkları aynen Arapça orijinal şekli ile yazılmış ve altında bu başlığın Türkçesine de yer verildiğinden başlıktaki Arapça ibareler ayrıca tercüme edilmemiştir. b-Her bölümün başlığının üstüne bir sayı yazılarak ilgili bölüm müstakil şekilde verilmiştir. c-Metin içindeki ayet ve hadisler ile Arapça ve Farsa şiirler-ibarelerin kaynakları mümkün olduğu kadar dipnotta gösterilmeye çalışılmıştır. d-Çeviri metinde eserin orijinal nüshaları arasındaki ayrı olan yerler büyük parantezlerle gösterilmiştir. e-Orijinal metinde olmamasına rağmen çeviren tarafından yapılan ilave ve çıkarmalar ufak parantez içerisinde belirtilmiştir. f-Çeviri yaparken tam olarak okunamayan kelimelerin önüne soru işareti koyulmuştur. g-Dipnotlar, çevrilen her bölümde yeniden başlatılmıştır. h-Çevirinin sonunda okuyucunun anlamadığı kelimelerin manalarını bulmaları için bir lügatçe hazırlanmıştır. (s.67-302)